

v lotyšské Rize. Koncem roku 1938 spoluorganizoval v Bratislavě židovskou sebeobranu, která chránila židovskou čtvrť před slovenskými antisemity a bojůvkami Deutsche Partei. V roce 1939 odjel na turné do USA, kde pak vzhledem k vývoji politické situace doma již zůstal. Právě v té době se zapojil do protinacistické propagační kampaně v americkém tisku a vyzval k souboji říšského kancléře. Ten samozřejmě nepřijel, místo něj však před zaplněnou Madison Square Garden porazil 22. června 1939 německého mistra Ernesta Heffnera, který ještě před zápasem zdravil americké publikum zdviženou pravicí.

I za oceánem se jako zápasník prosadil – neprohrál ve stove zápasů, což byl v tehdejší době rekord. Po skončení aktivní zápasnické kariéry se věnoval obchodu. Zemřel v roce 1957 během letu z Izraele do USA. Do své staré vlasti se již nevrátil.

Jeho mladší bratr Emanuel (nar. 1916) byl během války příslušníkem čs. zahraniční armády ve Velké Británii a v řadách Čs. samostatné obrněné brigády se zúčastnil bojů u Dunkerque. Další sourozenci se před „konečným řešením“ zachránili odchodem do tehdejší Palestiny. V nacistických koncentračních táborech však zahynuli rodiče a sestra Tereza s rodinou.

Muzeum má otevřeno od pondělí do pátku a v neděli od 11 do 17 hodin. Kromě Bratislavy spravuje také expozice v synagógách v Žilině, Nitře a v Prešově.

Jiří Plachý

Dům, v němž žila rodina Davida Unreicha, stál asi 200 metrů od muzea. Tak jako 228 dalších objektů historického centra musel na přelomu 60. a 70. let minulého století ustoupit úpravám spojeným s budováním Mostu SNP.

Expozice věnovaná Davidu Unreichovi byla koncipována jako zápasnický ring.

David „Duffy“ Unreich pózuje pro americký tisk. Na figurantovi názorně ukazuje, jak se vypořádá s Adolfem Hitlerem, kterého vyzval na souboj, a s jeho rasistickou knihou „Mein Kampf“.

FOTO: J. Plachý

Manod: Jeskyně britských uměleckých pokladů

Na rozdíl od mnoha britských politiků se londýnská Národní galerie připravovala na možnost ozbrojeného konfliktu s mnohaletým předstihem. Již v roce 1934, po nástupu nového ředitele Kennetha Clarka (1903–1983), se začali její pracovníci zabývat předběžným plánem evakuace uměleckých děl mimo Londýn. Vyčázeli ze zkušeností z první světové války, kdy na metropoli nad Temží padaly bomby z německých vzducholoďů. V té době ukryli alespoň nejvýznamnější obrazy v nevyužívané stanici metra na třídě Strand nedaleko Trafalgarského náměstí, kde galerie sídlí. V roce 1934 proto vybrali několik panství západně a severozápadně od Londýna.

O dva roky později, po remilitarizaci Porýní v březnu 1936, galerie své evakuační plány přehodnotila a pro úkryt své sbírky vybrala několik lokalit ve Walesu, například The University of North Wales v Bangoru, The National Library of

Wales v Aberystwythu či hrady Caernarvon a Penrhyn. Koncem září 1938, během mnichovské konference, se vedení galerie zdálo vypuknutí války nevyhnutelné, a proto začala odvážet obrazy z Londýna. V pátek 30. září v devět hodin ráno dorazil vlak s 50 vzácnými plátny do Bangoru, avšak v té době již do Británie dorazila zpráva o podpisu mnichovské dohody. Vlak se proto i s obrazy vrátil do britské metropole... Ale o necelý rok později, již koncem srpna 1939, tedy ještě předtím než Německo napadlo Polsko, našla většina z uměleckých pokladů svůj dočasný úkryt ve Walesu. Brány budovy galerie na Trafalgarském náměstí se uzavřely dříve, než Británie v neděli 3. září vyhlásila Německu válku.

Po ústupu Britského expedičního sboru z přístavu Dunkerque a kapitulaci Francie se invaze na Britské ostrovy zdála nevyhnutelná. Část vedení galerie proto začala vážně uvažovat o převezení sbírky do Kanady. V tomto případě ale hrozilo potopení transportních lodí německými ponorkami... Ředitel galerie Kenneth Clark se proto obrátil na premiéra Winstona Churchilla. Ministerský předseda mu sdělil toto: „Ukryjte obrazy v jeskyních a sklepech, ale žádný z nich nesmí opustit tento ostrov.“¹

¹ Martin GILBERT, *Winston S. Churchill, Volume VI, Finest Hour 1939–1941*. Heinemann, London 1983, s. 607.

FOTO: © National Gallery, London

Vjezd do jeskyně v Manodu.

FOTO: © National Gallery, London

Nákladní automobil přiváží umělecké poklady do Manodu.

FOTO: © Fred Ramage/Keystone Features/Hulton Archive/Getty Images

Ředitel Národní galerie Kenneth Clark si prohlíží obraz Lucase Cranacha Apollo a Diana ukrytý v jeskyni v Manodu. Tento snímek pořídil fotograf Fred Ramage v roce 1942 pro týdeník Picture Post.

Teprve v polovině září 1940 našli pracovníci galerie vhodný úkryt v břidlicovém lomu Manod nedaleko waleské obce Blaenau Ffestiniog. Do léta 1941 sem byly převezeny veškeré obrazy, pro něž v jeskyni zřídili z cihel provizorní kóje. Obavy o bezpečí umělecké sbírky nebyly neopodstatněné, což dokazuje skutečnost, že budova Národní galerie byla během války zasažena celkem devětkrát německými pumami.

Právě této méně známé kapitole válečných dějin se věnuje malá výstava nazvaná „Manod: Jeskyně britských uměleckých pokladů“, která je v londýnské Národní galerii zdarma přístupná do 8. dubna 2018. Představuje 24 archivních fotografií, které doplňují snímky Robina Frienda, jenž dokumentoval současný stav jeskyně. Ta byla v pohotovosti udržována ještě dlouho po druhé světové válce pro případ atomového konfliktu. Centrem expozice je ale třicetiminutový film nazvaný „Okřídlený býk a sloní přepravka“. Režíroval jej právě Robin Friend, choreografii pro něj připravili Wayne McGregor a Rhodri Huw. Jejich snímek se mj. snaží odpovědět na otázku, jak chránit kulturní dědictví před násilím a agresí. Dodejme, že přezdívku „sloní přepravka“ si vysloužila rozměrná bedna, v níž stěhovali za války největší obraz Národní galerie – van Dyckův *Jezdecký portrét Karla I.* o rozměrech 367 x 292,1 cm.

I když obrazy opustily Národní galerii, její sídlo během války neosiřelo. Jednak se v budově na Trafalgarském náměstí konaly občasné výstavy, a jednak se v ní pořádaly pravidelné koncerty klasické hudby. V letech 1940 až 1945 tu bylo zorganizováno více než třicet výstav, na nichž se představila nejen tehdejší tvorba oficiálních válečných malířů, ale z Walesu byly přiváženy a vystavovány některé obrazy ze sbírky NG.

Protagonistkou hudebních vystoupení se stala anglická klavíristka Myra Hess (1890–1965). Její „polední koncerty“ se staly velmi populární v široké veřejnosti. Během šesti válečných let navštívilo celkem 698 koncertů 824 152 lidí. Vstupenka stála pouhý jeden šilink.²

Jméno Myry Hess, která před válkou vystoupila i v Československu, se díky „galerijním“ koncertům stalo v Británii pojmem, bylo svým způsobem synonymem klasické hudby. Ke konci války zaslechl jeden novinář ve vlaku vojáka, jak si pohvizduje skladbu Johanna Sebastiana Bacha. Zeptal se ho: „Vy máte rád Bacha?“ „Ne,“ odvětil voják. „Ale písal jste si jeho

FOTO: © Fred Ramage/Keystone Features/Hulton Archive/Getty Images

Pracovníci galerie přenášejí obraz italského mistra Paola Veroneseho *Respekt z cyklu Čtyři alegorie lásky* v jedné z kójí v Manodu. V pozadí je další mistrovo dílo – *Dariova rodina před Alexandrem*, jedno z největších pláten galerijní sbírky.

FOTO: © National Gallery, London

Část obrazů z londýnské Národní galerie v jeskyni v Manodu.

² Peter STANSKY – William ABRAHAMS, *London's Burning, Life, Death and Art in the Second World War*. Constable, London 1994, s. 98.

Takto vypadá jeskyně v Manodu v současnosti.

FOTO: Getty Images

Po šesti letech se Jezdecký portrét Karla I. vrátil do budovy Národní galerie v Londýně opět ve „sloní přepravce“.

kompozici.“ „*To nebyl Bach, to byla Myra Hess,*“ uzavřel konverzační voják.³

V londýnské Národní galerii vystoupili v rámci „poledních koncertů“ také českoslovenští hudebníci. České trio ve složení Marie Houňová (housle), Karel Hořic (violoncello) a Hans Walter Süsskind (klavír) tu hráli již 19. července 1940.⁴ Představili se také 28. října téhož roku, kdy k státnímu svátku ČSR zahráli skladby Antonína Dvořáka a Josefa Suka (u houslového pultu tehdy Marii Houňovou nahradila Maria Lidka).⁵ Česká hudba tu zazněla také na jaře 1942, kdy smyčkový kvartet Herberta Mengese provedl v premiéře kompozici „Coventry: A Meditation for Strings“ od českého dirigenta a skladatele Víléma Tauského (1910–2004).⁶

Jen pár dnů po konci druhé světové války v Evropě se začaly umělecké poklady vracet do Londýna. Již 17. května 1945 tak mohla být ve východním, méně poškozeném křídle galerie za přítomnosti krále Jiřího VI. a jeho ženy, královny Alžběty, zahájena výstava šedesáti pláten vlámských a italských mistrů. Jak tehdy napsal list Manchester Guardian, „výstava se stala symbolem vítězství v Evropě“.⁷

(jb)

FOTO: © Robin Friend

3 Suzanne BOSMAN, *The National Gallery in Wartime*. National Gallery Company Limited, London 2008, s. 52.

4 Bořivoj SRBA, *Múzy v exilu, Kulturní a umělecké aktivity čs. exulantů v Londýně v předvečer a v průběhu druhé světové války 1939–1945*. Masarykova univerzita, Brno 2003, s. 345.

5 Tamtéž, s. 350.

6 Tamtéž, s. 330.

7 S. BOSMAN, *The National Gallery in Wartime*, s. 113.